

980406-1

Pro negentropické směřování má obrovskou důležitost aktivní přijímání rizika, ba dokonce jeho cílené vyhledávání. Protientropické aktivity, které nekončí jen v uchovávání dosaženého (jež ovšem má nesmírnou důležitost), nýbrž v pokusech o přesažení dosavadního a pokročení „dál a výš“, se nutně musí odvažovat vykročení do neznáma, „kroku do tmy“, tápavých „akcí nazdařbůh“. Čím je úroveň, na které jsou takové tápavé aktivity podnikány, vyšší, tím zacílenější a soustředěnější je jejich tápavost, tj. tím vytríděnější a proto přehlednější a kontrolovatelnější je ono vykročení do neznáma, do „tmy“, která už eo ipso není naprostou tmou (ale nikdy nemůže být všestranně a úplně osvětlenou scénou). Nejzřejmější to je tam, kde se ve vědách objevuje nový druh postupů, nová metoda poznávání, totiž experiment. (Veškeré negentropické směřování je vlastně experimentální, ale experimenty jsou více méně nahodilé a stejně nahodilé jsou i jejich výsledky.) Dobře promyšlený a připravený vědecký experiment je založen na velmi dobré znalosti mnoha pro experiment důležitých okolností; jeho připravenost spočívá zejména ve vyřazení vlivu všech okolností, které nejsou předmětem zkoumání (ve skutečnosti spíše ve vyřazení vlivu jakýchkoli jejich změn). Experiment je funkční a má naději na pozitivní výsledky pouze tenkrát, když co nejpřesněji víme, co nevíme a co vědět chceme, o poznání čeho usilujeme. Podmínkou nezbytnou, ale nikoliv postačující tu je, abychom opravdu věděli, co děláme. Jestliže však víme, co děláme, tak úplně, že víme i to, jak to dopadne, k jakému výsledku dojdeme, nejde ještě o experiment, ale o rutinní operaci. Experimentem se naše jednání stává tehdy, když co nejpřesněji víme co děláme, abychom posléze zjistili, co jsme vlastně udělali (nebo také: co to udělalo), tj. když se zcela zaměříme na to, co jsme předem nevěděli, že uděláme, a co se ukázalo právě díky tomu, že jsme tak přesně a dopodrobna věděli, co děláme. Když se šimpanzům podaří nastavit duté hole tak, že dosáhnou na banány, je to vždycky nejprve trochu náhoda (navzdory jejich smysluplnému úsilí), ale po čase se z toho rychle stane rutina. Ve vědách je rutina důležitou složkou veškeré výzkumné práce, ale je-li věda omezena na rutinu, přestává být vědou. Skutečnou vědou se stává tím, že usiluje o překročení každé rutiny. A to je možné dvojím způsobem: buď aplikací rutiny na konkrétní problém či situaci, anebo strategickou orientací na „cíle“, které přesahují každou konkrétní situaci. Tyto cíle pak mohou být „konečné“, tj. mohou představovat jen jakousi zamýšlenou příští, ale mnohem komplexnější konkrétní situaci (pak je strategie vlastně omezena na pouhou taktiku), anebo jsou „nekonečné“, tj. stávají se spíše zásadami, zatím co samo směřování příslušných aktivit se odvažuje oněch kroků do neznáma, které nelze předem vykreslit ani jinak vypočítat.

(Praha, 980406-1.)